

IN PRESS

PROEFSCHRIFT MAGAZINE

Schuld en boete

Een onderzoek naar schulden bij
cliënten van de reclassering

Gercoline van Beek

Dit magazine is een bewerkte versie van het proefschrift
'Mea culpa: The complexity of financial problems among
probation clients' - Gercoline van Beek, 2022

Concept en redactie: Liza Cornet – Studio Wetenschap
Vormgeving: Proefschrift-AIO
Cover illustratie: Guus Gijben

IN PRESS is een product van Studio Wetenschap. Kijk voor meer
informatie op www.studiowetenschap.nl

AAN HET WOORD

In Nederland krijgen mensen die een delict hebben gepleegd niet alleen een straf, zij worden ook actief begeleid naar een leven zonder criminaliteit. Hierin speelt de reclassering een belangrijke rol. Deze organisatie helpt onder meer mensen die een gevangenisstraf hebben uitgezeten of een tbs-behandeling hebben gehad. Ook kan begeleiding door de reclassering worden opgelegd om een straf of maatregel te vermijden.

Cliënten onder toezicht van de reclassering kampen vaak met diverse problemen, zoals werkloosheid, verslaving, psychische problemen of een licht verstandelijke beperking. Ook worstelen zij vaak met schulden. Tot dusver weten we echter nog maar weinig over schulden bij cliënten van de reclassering. Hoeveel en welke soort schulden hebben zij eigenlijk? Welke factoren spelen een rol bij de instandhouding van schulden? En wat hebben cliënten nodig om te werken aan een toekomst vrij van delicten én schulden?

De afgelopen jaren deed ik onderzoek naar schulden bij reclasseringscliënten. Ook wilde ik weten hoe de reclassering haar doelgroep hierin het beste kan begeleiden.

In dit proefschrift magazine deel ik de belangrijkste bevindingen.

Gercoline van Beek

WAAROM DIT ONDERZOEK?

Tijdens een reclasseringstraject helpen reclasseringswerkers mensen die een delict hebben gepleegd op weg naar een leven zonder criminaliteit. De doelgroep krijgt onder andere steun bij het aangaan en onderhouden van sociale relaties en het verwerven van werk en huisvesting. Hoewel het reclasseringswerkers vaak lukt om vooruitgang te boeken op deze levensdomeinen, blijkt dat veel lastiger te zijn op het gebied van schulden. Hierdoor kan terugkeer naar de maatschappij alsnog worden belemmerd.

Hoge schulden kunnen het leven van mensen ontregelen en voor continue stress zorgen. Dat geldt zeker voor cliënten die onder toezicht staan van de reclassering aangezien zij vaak al veel verschillende problemen hebben. Want hoe vind je een uitweg uit je schulden wanneer het taalgebruik van hulpinstanties te ingewikkeld voor je is? Hoe bouw je een nieuw leven op wanneer je schulden hebt die onder de radar moeten blijven omdat ze zijn aangegaan in het criminele circuit? En hoe blijf je hoopvol richting de toekomst wanneer de schulden zo hoog zijn dat je de rest van je leven moet afbetalen? Het is dan ook niet verwonderlijk dat cliënten met schulden het vaak lastig vinden om uit de criminaliteit te blijven.

Ik wilde beter begrijpen op welke manier schulden bijdragen aan terugval in de criminaliteit. Als we meer kennis hierover hebben, biedt dit reclasseringswerkers handvatten om hun cliënten beter te begeleiden naar een delict- en schuldenvrije toekomst. Daarom onderzocht ik de afgelopen jaren de omvang, oorzaken en gevolgen van schulden bij reclasseringscliënten. Ook ging ik na wat ervoor nodig is om zowel reclasseringsmedewerkers als cliënten zo goed mogelijk te ondersteunen in de begeleiding bij schulden.

De sleutelrol van schulden

Tijdens een reclasseringstraject is er veel aandacht voor de begeleiding van cliënten op verschillende leefgebieden, zoals gezondheid, werk, huisvesting en sociale relaties. Verbetering op deze leefgebieden vergroot namelijk de kans op een leven zonder criminaliteit.

In deze benadering ontbreekt echter de rol van schulden. Dat is opmerkelijk aangezien schulden centraal lijken te staan in het web van problemen waarmee veel mensen kampen die een delict hebben gepleegd. Reclasseringswerkers kunnen immers wel met hun cliënten toewerken naar een woning, maar dat heeft weinig zin als iemand vanwege schulden de huur niet kan betalen. En wanneer iemand worstelt met een verslaving kan dit tot geldgebrek leiden. De stress die

hierdoor ontstaat kan ervoor zorgen dat de verslaving alleen maar erger wordt. Hierdoor ontstaan nog meer geldproblemen. Deze vicieuze cirkel wordt niet doorbroken wanneer er in de begeleiding alleen aandacht is voor de verslaving en niet voor schulden als (gedeeltelijke) oorzaak van de verslaving.

Schulden lijken dus op verschillende manieren een leven zonder criminaliteit in de weg te staan. Al is iemand nog zo gemotiveerd om te werken aan geldproblemen, het is dan haast onmogelijk om eruit te komen. Des te belangrijker is het dat reclasseringswerkers weten hoe ze hun cliënten zo goed mogelijk kunnen helpen.

De vicieuze cirkel doorbroken

De terneergeslagen persoon in deze afbeelding symboliseert de machteloosheid die delinquenten vaak ervaren in de aanpak van hun schulden. Ze voelen zich niet alleen klem zitten in het systeem, schulden en delictgedrag vormen ook nog eens een vicieuze cirkel. Deze cirkel kan wel doorbroken worden, maar eenvoudig is dat niet.

Het onderbreken van deze cirkel is zo ingewikkeld omdat schulden vaak zijn verweven met problemen op allerlei andere levensdomeinen. Daarnaast missen professionals vaak handvatten om cliënten goed te begeleiden bij financiële problemen. Ook zij voelen zich daardoor vaak machteloos.

Ik hoop dat mijn onderzoek bijdraagt aan een integrale aanpak van schulden. Wanneer professionals vanuit verschillende expertises met elkaar samenwerken vanaf het begin van het begeleidingstraject en daarbij schulden in samenhang met andere problemen aanpakken, kunnen zij cliënten begeleiden richting een schulden- én delictvrij bestaan.

Onderzoeksopzet

Literatuuronderzoek

Wat is de relatie tussen schulden en criminaliteit?

29 artikelen

Onderzoek in de praktijk

1

Hoe ontstaan schulden en wat is de omvang ervan?

250 dossiers van reclasseringscliënten

2

Hangen schulden samen met terugval in criminaliteit?

250 dossiers van reclasseringscliënten en recidivecijfers

3

Welke belemmeringen ervaren reclasseringswerkers en cliënten in de begeleiding bij schulden?

Interviews met 33 reclasseringswerkers en 16 cliënten

4

Wat werkt wel en niet in de begeleiding bij schulden?

Casusonderzoek bij 5 reclasseringscliënten

HET ONDERZOEK

Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van schulden bij reclasseringscliënten en van wat cliënten nodig hebben in de aanpak van schulden combineerde ik verschillende onderzoeksmethoden.

Om te beginnen deed ik literatuuronderzoek. Zo kon ik achterhalen wat in het algemeen bekend is over de relatie tussen schulden en criminaliteit.

Vervolgens heb ik 250 dossiers van reclasseringscliënten geanalyseerd. Dat deed ik om meer te weten te komen over het ontstaan van schulden en de samenhang met problemen op andere leefgebieden. Daarnaast wilde ik weten of schulden voorspellend zijn voor het plegen van delicten. Dit onderzocht ik door informatie uit de dossiers te koppelen aan cijfers over terugval in criminaliteit.

Ik vond het ook belangrijk om reclasseringswerkers en cliënten zelf aan het woord te laten over de belemmeringen die schulden veroorzaken en wat zij nodig hebben in de aanpak van schulden. Daarom hield ik interviews met beide doelgroepen. Uit die gesprekken werd niet alleen duidelijk hoe groot de omvang en invloed van schulden is, maar ook wat wel en niet werkt in de begeleiding.

Tot slot bracht ik voor vijf cliënten in kaart wat gedurende hun reclasseringstraject goed werkte ten aanzien van schulden en wat minder goed liep. Deze gegevens helpen ons beter te begrijpen wat werkt in de begeleiding van cliënten met schulden.

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

Schulden hangen samen met criminaliteit

Vrijwel alle reclasseringscliënten in mijn onderzoek hadden te maken met geldproblemen, variërend van beperkte financiële problemen tot hoge schulden. Ook blijkt dat schulden een rol spelen bij terugval in de criminaliteit. Snel veel geld verdienen via criminele activiteiten kan een aantrekkelijke manier zijn om schulden af te betalen. Uit het literatuuronderzoek blijkt verder dat er een wederkerige relatie is tussen schulden en criminaliteit, oftewel: schulden leiden tot criminaliteit en andersom werken criminele activiteiten schulden in de hand.

Geldproblemen spelen een centrale rol

Het dossieronderzoek bevestigt het vermoeden dat schulden op verschillende manieren samenhangen met problemen op andere leefgebieden. Zo blijken de oorzaken van geldproblemen meestal al in de vroege jeugd te liggen. Veel cliënten hebben bijvoorbeeld te maken gehad met verwaarlozing of mishandeling. Hierdoor kunnen gedragsproblemen en verslavingen ontstaan. Daarnaast heeft een groot deel van de doelgroep een licht verstandelijke beperking. Dit soort problemen maakt het lastig voor iemand om op latere leeftijd bijvoorbeeld werk te vinden. Het gebrek aan geld dat hierdoor ontstaat heeft vervolgens weer een negatieve invloed op allerlei andere leefgebieden, zoals iemands mentale gezondheid en de mogelijkheid om een baan of een woning te behouden.

Reclasseringwerkers en cliënten voelen zich machteloos

Uit de interviews blijkt dat cliënten zich vaak machteloos voelen. Ze overzien niet welke stappen ze moeten zetten om hun schulden aan te pakken, begrijpen vaak het taalgebruik van officiële instanties niet en hebben door langlopende terugbetalingsregelingen nauwelijks perspectief op een toekomst zonder schulden. Ook veel reclasseringwerkers voelen zich machteloos: ze missen vaak de kennis en vaardigheden om cliënten te begeleiden op het gebied van schulden. Verder verzwijgen cliënten vaak hun schulden omdat ze zich schamen of bang zijn voor vergelding vanuit het criminele circuit. Tot slot kan de aanpak van schulden worden belemmerd als cliënten eenvoudige maar belangrijke zaken niet op orde hebben, zoals een postadres of een geldig identiteitsbewijs.

Voor het slagen van reclasseringstrajecten is het verlenen van hulp bij schulden onmisbaar

DE TOEKOMST

De resultaten van mijn onderzoek laten zien hoe groot het probleem van schulden is onder reclasseringscliënten. Hoewel schulden de kans vergroten om opnieuw de fout in te gaan, wordt nog weinig begeleiding bij schulden geboden tijdens reclasseringstrajecten. Het is dus uiterst belangrijk dat hulp bij schulden onderdeel wordt van reclasseringstrajecten.

Daarvoor is het belangrijk dat reclasseringwerkers kennis en vaardigheden opdoen op het gebied van begeleiding bij schulden. Daarnaast is het belangrijk dat professionals meer met elkaar samenwerken. Zo hebben reclasseringwerkers kennis over de achtergrondsituatie van cliënten, kunnen schuldhulpverleners en bewindvoerders financiële

begeleiding bieden en kunnen persoonlijk begeleiders cliënten praktisch ondersteunen, zoals met hen meegaan naar afspraken. Verder is het van belang dat betrokken professionals de schuldsituatie van de reclasseringscliënt kennen en deze goed monitoren.

Kortom, er is een breder perspectief nodig om reclasseringscliënten te helpen richting een leven zonder criminaliteit. Schulden moeten óók meegenomen worden en in het licht van andere problemen aangepakt worden. Wanneer de begeleiding aangepast wordt op wat reclasseringscliënten nodig hebben, kunnen ze geholpen worden om hun schulden het hoofd te bieden. Alleen dan hebben zij écht kans op een nieuwe start en een leven zonder criminaliteit.

OVER MIJ

Ik ben Gercoline van Beek (Rhenen, 1989). In 2007 startte ik met de bacheloropleiding Communicatie- en Informatiewetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Nadat ik mijn bachelordiploma in 2010 behaalde, volgde ik de onderzoeksmaster Language and Communication aan de Radboud Universiteit Nijmegen en Tilburg University.

Na afronding van deze master ben ik als onderzoeker binnen het sociale domein betrokken geraakt bij het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht. Van 2018 tot 2022 heb ik promotieonderzoek gedaan naar financiële problemen bij reclasseringscliënten. Dit deed ik onder begeleiding van prof. dr. Dike van de Mheen en prof. dr. Vivienne de Vogel.

Wat mij drijft in mijn werk is mensen in kwetsbare posities weer perspectief bieden door bij te dragen aan verbetering van (toegang tot) hulp. De komende jaren wil ik als onderzoeker verder bouwen aan deze missie.

Scan de QR-code om het volledige proefschrift te bekijken of klik [hier](#).